

O'quvchi yoshlarni o'zbek xalq musiqasi vositasida vatanparvarlik tarbiyasini shakllantirish

Mo'mina Maqsudjon qizi Muxsinova
Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'quvchilarda vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishda, uni tarbiyalashda O'zbek xalq musiqasidan foydalanishning nazariy asoslari, shart-sharoitlari haqida fikr-mulohazalar yuritilgan. Shuningdek, musiqa madaniyati darslari jarayonida o'quvchilarda vatanga muhabbat tuyg'usini shakllantirish haqida batafsil ma'lumotlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: O'zbek xalq musiqasi, musiqa madaniyati, vatanparvarlik, mehr-muhabbat, maqom, folklor musiqasi.

Formation of patriotic education of students through Uzbek folk music

Momina Maqsudjon qizi Muxsinova
Tashkent State Pedagogical University named after Nizami

Abstract: This article discusses the theoretical foundations and conditions of the use of Uzbek folk music in the formation and education of patriotic feelings in students. The music culture classes also provided detailed information on how to instill a sense of patriotism in students.

Keywords: Uzbek folk music, music culture, patriotism, love, status, folk music.

Ta'lim tizimini yangilash jarayoni mustaqil yurtimiz taraqqiyotining bugungi kunda olib borilayotgan "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi va Ta'lim to'g'risida"gi qonunning hal qiluvchi sifat va samaradorligik bosqichidagi eng asosiy masala bu davr talab etgan maqsad va vazifalar XXI – fan texnika va texnologiyalarning gurkirab rivojlanayotgan asrning ma'naviy jihatdan yetuk, har tomonlama bilimli, sog'lom bo'lgan barkamol avlodini tarbiyalab xalq xo'jaligiga yetishtirib borishdan iborat xayrli shu bilan birga eng zarur pedagog kadrlarni tarbiyalashdan iborat ezgu ishlar yotadi. Shu nuqtai-nazardan umumta'lim maktablari musiqa darslarida o'quvchi-yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashdek ulkan pedagogik-psixologik maqsad va vazifalarni hal qilish muammolari yotadi.

Sadiiy She'roziy aytganidek: *"Musiqasi inson ruhining yo'ldoshidir"*.

Shu bois o'quvchilarda inson ma'naviy madaniyatining tarkibiy qismi bo'lgan musiqiy idrokni tarbiyalash musiqa tarbiyasining bosh masalasi bo'lib turadi. Sharqning ko'pgina xalqlari kabi o'zbeklar o'tmish avlodning musiqa san'atida professionalizm eramizning birinchi asrlaridek vujudga keldi va asrlar davomida rivojlanib borib, ijrochilik madaniyatida ham vokal va cholg'u musiqa janrlarida ham yuksak badiiy natijalarga erishdi. Ammo professional musiqachilar bizning asrimizgacha ya'ni XX asrgacha amalda nota yozuvini qo'llashmadi. Eng mashhur musiqachilar hatto XX asrlarda ham xon saroylarida xizmat qilish uchun amir saroyiga (yoki boshqa mansabdor shaxslar dargohiga) jalb etilardi. Ular hukmron shaxslarning ijzatisiz xalq oldiga chiqib o'z san'atlarini namoyish qilishdan mahrum edilar. Ko'p qirrali muhabbat lirikasi lapar va yalla, ashulalar asosini tashkil etgan.

Vatanparvarlik avvalam bor o'z Ona-Vataniga mexr-muhabbat, sadoqat tuyg'ularini, tinchlik va osoyishtalikni saqlash, xalqlar do'stligi uchun tinimsiz kurash olib borish, aqlan va manan yetuk tarbiyalangan, shuningdek dunyo kishilarini birlashtirib turgan baynarmilal dunyoqarash tuyg'ularini tarbiyalash borish va o'quvchi-yoshlar ongida shakllantirib berishni o'z ichiga oladi.

Ta'lim tizimini yangilash jarayoni mustaqil yurtimiz taraqqiyotining bugungi bosqichida asosiy masala bo'lib, bu davr xalq ta'limi tizimi talab qilgan maqsad va vazifalar XXI - asrning ma'naviy jihatdan yetuk, bilimli barkamol avlodni tarbiyalashdan iboratdir. Xususan umumta'lim maktablari musiqa darslarida vatanparvarlik va qardoshlik his - tuyg'ularini shakllantirishdek ulkan maqsad va vazifalarni hal qilish muammolarini yechish yotadi.

Umumta'lim maktablarida bir qator pedagogik maqsad va vazifalar belgilab olindi. Jumladan o'quvchilarda chuqur bilim va dunyoqarashni shakllantirish yoshlarning ma'naviy yetukligini taminlash, ularning hissiy ongini oshirish va hayotiy tajribasi orqali jamiyat tarixini puxta o'rganish, shaxsning salbiy xususiyatlariga barham berish yo'llarini izlab topish, eng asosiy bosh maqsad bo'lib, yangicha tafakkurga ega bo'lgan ijodkor, vatanparvar, qardosh xalqlar madaniyatini, san'atini ulug'lovchi baynalmilal insonni tarbiyalashdek vazifalar bilan uzviy bog'liqdir.

Vatanparvarlik va qardoshlik o'z vataniga mexr - muhabbat, sadoqat tuyg'ularini, tinchlik va xalqlar do'stligi uchun kurash olib borish, aqlan va manan tarbiyalangan, shuningdek dunyo kishilarini birlashtirib turgan qardoshlik dunyoqarashini shakllantirishni o'z ichiga oladi.

Musiqa san'ati shunday san'at turidirki, u ijtimoiy ong shakllaridan biri bo'lib, tarbiyalanuvchining ichki dunyosiga hissiy ta'sir ko'rsatish imkoniyatiga ega ekanligi bilan ajralib turadi. Bu holatlar o'smir yoshlarni estetik va axloqiy ruhda tarbiyalashning eng maqbul usullardan biri bo'lib sanaladi. Muammoni atroflicha o'rganib chiqish va amaliyot bilan bog'lab tajribada sinab ko'rish uchun biz o'zbek

xalq pedagogikasining boy merosiga taya'nib ish yuritishni maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz. Ular xalq maqomlari va matallarida, xalq dostonlarida hadislarda va o'rta asrlarda yashab ijod qilgan buyuk qomusiy olimlardan Forobiy, Ibn Sino, She'roziy, Jomiy, Kavkabiy, Darvesh Ali Changiy kabi ko'plab buyuk allomalarning asarlarida o'z ifodasini topgan.

O'smir yoshlarni musiqa darslari orqali vatanparvarlik va qardoshlik his-tuyg'ularini shakllantirish, ularni vatanparvarlik va qardoshlik his tuyg'ulari ruhida tarbiyalash muammosi hanuzgacha maxsus o'rganib chiqilmagan, shuning uchun ham mazkur muammoning dolzarbliligi quyidagilar bilan belgilanadi:

- Shaxsni har tomonlama rivojlantirish masalalariga yangicha yonlashuvlar izlash;

- Uzlaksiz ta'lim tizimida o'smir - yoshlarni axloqiy - estetik his-tuyg'ularini shakllantirishda musiqiy tarbiyaviy yo'nalishiga yetarli etibor bermayotganligi;

- Musiqa darslarida o'quv qo'llanmalarni va uslubiy tavsiyalarni yetishmasligi;

- Mavjud musiqa darsliklari va dasturlarida vatanparvarlik va qardoshlik his-tuyg'ulari ruhida yozilgan jo'rovoqli, ixcham, o'quvchilar tez o'zlashtira oladigan kuy va qo'shiqlarning talab darajasida emasligi;

- Musiqa darsliklarida mavzularning juda qisqa bayon etilganligi;

- Musiqa darslarida musiqiy jihozlar, musiqa asboblarining yetishmasligi;

- Maktab musiqa darsliklarida rus kompozitorlari yaratgan asarlar o'zbek bastakorlari asarlaridan ko'pligi;

- Musiqa darslarini o'quvchilar ongida yanada samaraliroq, yanada sifatliroq shakllantirish uchun standart ko'rgazmali materiallarning yo'qligi;

Bizningcha ushbu muammolarni ijobiy hal qilish uchun maktabda musiqa darslarini olib borish orqali ko'proq vatnparvarlik va qardoshlik yo'nalishidagi musiqiy asarlarni tanlash, aniq bir tizimga solishdan iborat pedagogik, psixologik maqsadlarga qaratilgan ishning amaliy ijrosini taminlash, o'quvchilarda vatanparvarlik va qardoshlik his tuyg'ularini shakllantirish jarayonida o'qituvchining ma'lumoti, pedagogik tajribasi, musiqiy asarlarni tanlash, ish rejasiga kiritish va mashg'ulotlarni sifat va samaradroligiga erishishdan iborat vazifalar turadi.

Biz o'ylaymizki, yuqorida bayon qilingan muammolarning yechimiga erishilsa, mutaxassis o'qituvchilar maktablarda musiqa darslarini samarali olib borsalar, musiqa darslari orqali komil inson tarbiyasi shakllanib boradi. Ana shu ezgu maqsad va vazifalarga qaratilgan vatanparvarlik va qardoshlik his-tuyg'ularini shakllantirish borasida Ona - Vatan, do'stlik tinchlik uchun fidoyi, o'z xalqi va qardosh xalqlar musiqiy madaniyatiga nisbatan hurmatda bo'lish, ularning tarixiy - madaniy qadriyatlarni ezozlash kabi his-tuyg'ularni tarbiyalab borishga erishgan bo'lamiz.

Musiqa san'ati, san'at turlari ichida shunday bir san'atki, u ijtimoiy ong shakllaridan biri bo'lib, tarbiyalanuvchining ichki dunyosiga hissiy psixologik ta'sir

ko'rsatish imkoniyatiga ega ekanligi bilan ajralib turadi. Bu shu kabi holatlar o'quvchi-yoshlarni musiqiy-estetik, g'oyaviy-ahloqiy, ma'naviy-ma'rifiy va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning eng maqbul optimal usullaridan sanaladi.

Vatanparvarlik tarbiya masalarini tizimli, tartib bilan qarab chiqishda hamda e'lon qilingan barcha musiqiy asarlarning tizimlauvida avvalo ularning bir-biri bilan o'zaro bog'liqligi emas, balki bir-birini to'ldirib berishi ko'zga tashlanib boradi. Shuning uchun ham hozirgi kunda jamiyatimizni ma'naviy-ma'rifiy tomondan rivojlantirish uchun yosh avlod tarbiyalanayotgan umumta'lim maktablari sharoitida vatanparvarlik ruhida tarbiyalash eng muhim pedagogik asoslardan biri bo'lib hisoblanadi.

Umuman inson va xalq, millat, shaxs va jamiyat, san'at shu bilan birgalikda bugungi kun bastakorlari, hozirgi zamon kompozitorlari tomonidan ko'plab yaratilgan musiqiy asarlarning markazidagi masalalarga oydinlik kiritildi. Shunday ekan musiqiy san'atning har bir jabhasi yoki janri shunday mavzularni qamrab oladiki, ularda xalqning, millatning, vatanparvarlik his-tuyg'ulari aks ettirilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Kiyamov N.S. Musiqa darslarida o'smirlarni vatanparvarlik his-tuyg'ularini shakllantirish. Toshkent, 1995 y, ped.fan.nom. Avtoreferat 22-bet.
2. O'quvchi shaxsining ahloqiy sifatlarini shakllantirish. Nizomiy nomli TashDPI. - 1991 y, 10-bet. Ilmiy maqolalar to'plami.
3. Musiqa ta'limi va tarbiyasi birligi. Nizomiy nomli TashDPI. Ilmiy maqolalar to'plami. №1son. Toshkent. – 1996 y, 3-bet.
4. Shakhlo Kharatova Khakimovna "USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL PROCESS" Science and Education ISSUE 3, March 2022;
5. Yo'ldosheva S.H. O'zbekistonda musiqa tarbiyasi va ta'limining rivojlanishi. Toshkent. – O'qituvchi nashriyoti, -1985 yil, 3-bet.
6. Qodirov M. Badiiy tarbiya va havaskorlik. Toshkent. O'zbekiston nashriyoti. №12, 3-5-betlar.